

ISSN 2335-8998 (Online)

Teisės e-aktualijos

2024 m. Nr. 1 (23)

„Teisės e-aktualijos“ – tai internetinis leidinys, kuriame skelbiami Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės instituto mokslo darbuotojų parengti socialinės plėtros darbai, kurie buvo pateikti valstybės bei savivaldybių institucijoms.

A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius
Tel./faks. (+370 5) 249 75 91
info@teise.org, www.teise.org

ISSN 2335-8998 (Online)

© LSMC Teisės institutas, 2024

TURINYS

I. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-3601	4
II. NUOMONĖ DĖL KORUPCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE KRIMINALIZAVIMO	8
III. NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-4279	10
IV. IŠVADA DĖL BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-4135.....	15

I.

Darius Pranka, Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-3601

Lietuvos socialinių mokslų centro Teisės institutas iš esmės pritaria teikiamam Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 3, 60, 71, 99, 100, 100¹, 100², 100³, 103, 107, 108, 109, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 145, 146, 147, 147¹, 147², 148, 149, 150, 151, 151¹, 152, 152¹, 156, 157, 159, 160, 161, 162, 169, 170, 170¹, 170², 172, 173, 174, 175, 176, 178, 180, 181, 185, 188, 189, 189¹, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 198¹, 198², 202, 206, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 217, 218, 224, 229, 231, 232, 233, 234, 236, 238, 242, 250, 250², 250⁴, 250⁵, 251, 256, 256¹, 257, 257¹, 258, 259, 262, 265, 267, 267¹, 267², 267³, 268, 270, 270², 270³, 273, 274, 275, 276, 276¹, 276², 276³, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 292, 292¹, 294, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 302¹, 303, 304, 306, 306¹, 306², 307, 308, 309, 310, 311 ir 312 straipsnių pakeitimo projektui Nr. XIVP-3601 (toliau – Projektas).

Kartu teikiame pastabų ir keliame klausimų diskusijai dėl kai kurių siūlymų būtinumo.

Dėl minimalių laisvės atėmimo dydžių sankcijose padidinimo

Aiškinamajame rašte teigiama, jog vienas pagrindinių teikiamo Projekto tikslų – sudaryti galimybes teismui, atsižvelgus į visas bylos aplinkybes, asmeniui, padariusiam nusikalstamą veiką, tinkamai individualizuoti ir paskirti teisingą bausmę. Kartu norima mažinti skiriamų laisvės atėmimo bausmių skaičių, nes „dažnas itin ilgai trunkančios laisvės atėmimo bausmės skyrimas taip pat yra vienas iš motyvų, kuriuo grindžiamas poreikis iš esmės peržiūrėti BK specialiojoje dalyje įtvirtintas sankcijas, siekiant įvertinti jų suderinamumą ne tik su teisingumo, proporcingumo ir teisinės valstybės principais, bet ir su strateginiais valstybės tikslais“. Todėl sveikintina ir visiškai suprantama,

kai išplečiamos sankcijos, numatant daugiau alternatyvių laisvės atėmimui bausmių rūšių. Tokiu būdu suteikiama daugiau galimybių teismams parinkti tinkamą bausmės rūšį.

Kita vertus, sunku sutikti su siūlymu didinti daugelio sunkių (kai kuriais atvejais labai sunkių) nusikaltimų sankcijų minimalias ribas. Toks siūlymas motyvuojamas siekiu nustatyti proporcingas sankcijų ribas už sunkius ar labai sunkius nusikaltimus ir apriboti galimybę teismams skirti pernelyg švelnias laisvės atėmimo bausmes nebelikus bausmių skyrimo nuo vidurkio taisyklės.

Visų pirma primintina, kad siūlomas pakeitimas nedera su anksčiau įvardintu Vyriausybės programoje numatytu siekiu mažinti laisvės atėmimo bausmę atliekančių asmenų skaičių.

Antra, siūlomos minimalios sankcijos anaipol ne visuomet būtų proporcingos nusikaltimo pavojingumui ir kaltininko asmenybei. Jos teismams gali sukelti keblumų tinkamai individualizuoti bausmę. Pavyzdžiui, pagal BK 135 straipsnio 1 dalį nustačius minimalią 3 metų ar pagal to paties straipsnio 2 dalį nustačius 4 metų laisvės atėmimo bausmę, tokio pobūdžio smurto bylose įpareigos teismus skirti griežtas laisvės atėmimo bausmes, nors neretai tokius nusikaltimus padaro anksčiau neteisti, dirbantys ir turintys šeimas asmenys, kurių veiksmai dažnai būna spontaniški ir atsitiktiniai, nenulemti sistemingų teisės normų pažeidinėjimo. Tokiais atvejais įprastai teismų praktikoje buvo skiriamos iki 2 metų laisvės atėmimo bausmės, o tai, priėmus siūlomas įstatymo pataisas, nebus įmanoma, netaikant bausmės skyrimo išimčių.

Trečia, baudžiamajame įstatyme nustatyta (dar tebegaliojanti) taisyklė bausmę skaičiuoti nuo jos vidurkio teismų praktikoje niekada nebuvo griežtai įgyvendinama. Tai buvo daugiau teorinė nuostata, nes praktikoje teismai bausmės rūšį ir jos dydį nustatydavo atsižvelgdami į veikos pavojingumą ir kaltininko asmenybę, ją individualizuodavo pernelyg neprisirišdami prie bausmės vidurkio. Todėl paprastai, esant pagrindui, bausmė buvo skiriama nuo vidurkio į vieną ar kitą pusę tiek, kiek to reikalavo bylos aplinkybės, veikos pavojingumas ar kaltininko asmenybė. Baudžiamajame įstatyme nebuvo apribota ar sugraduota, kiek teismas gali nukrypti nuo vidurkio atsižvelgdamas į bylos aplinkybes. Todėl nemanome, kad yra pagrindo teigti, kaip tvirtina Projekto rengėjai, kad, netekus galios bausmės skyrimo nuo vidurkio taisyklei, teismai imtų skirti neadekvačiai švelnias laisvės atėmimo bausmes už sunkius ir labai sunkius nusikaltimus.

Primintina, kad bausmės skaičiavimo nuo jos vidurkio taisyklė nereiškė, jog minimalios bausmės negalėjo būti skiriamos. Teismai galėjo skirti minimalias bausmes ir galiojant šiai taisyklei. Bet duomenų apie neadekvačiai švelnių laisvės atėmimo bausmių skyrimą neturime, jų nepateikia ir Projekto rengėjai. Nesant tokių duomenų, siūlomų pakeitimų motyvacija, kad nustojus galios vidurkio taisyklei gali būti taikomos neadekvačiai švelnios laisvės atėmimo bausmės, yra deklaratyvi, tokia prognozė nėra realiai tikėtina.

Galiausiai, išvelgiame Projekto rengėjų nenuoseklumo, kai, viena vertus, teismams reikiamas pasitikėjimas ir suteikiama daugiau diskrecijos numatant daugiau alternatyvių laisvės atėmimui bausmės rūšių, tačiau, kita vertus, tais pačiais teismais abejojama ir teigiama, kad, nepadidinus minimalių sankcijų už sunkius nusikaltimus, teismai tokias bausmes imtų (nepagrįstai) taikyti.

Dėl įmokų į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą dydžių korekcijų

Galėtume pritarti siūlymui padidinti šios baudžiamojo poveikio priemonės maksimalią ribą. Bet nesutiktume, kad toks padidinimas būtų daromas kazuistiškai – tik viename išskirtame skyriuje numatytų nusikalstamų veikų kaltininkams. Atsižvelgiant į tai, kad baudžiamasis įstatymas nenumato papildomos bausmės – baudos – skyrimo galimybės, manytume, padidintos įmokos į Nukentėjusių nuo nusikaltimų asmenų fondą galėtų šiek tiek kompensuoti šį trūkumą įvairių kategorijų bylose, ypač sunkių savanaudiškų nusikaltimų. Tokiu pakeitimu būtų galimybė pasiekti ir Projekto rengėjų tikslą – teismai galėtų taikyti griežtesnes finansines poveikio priemones ir seksualinių nusikaltimų kaltininkams.

Dėl baudos eliminavimo iš BK 140 straipsnio 3 dalies sankcijos

Manytina, kad netikslinga iš BK 140 straipsnio 3 dalies sankcijos eliminuoti baudos bausmę, ją iš esmės keičiant kitomis bausmėmis. Mūsų nuomone, baudos bausmė kai kuriais atvejais taip pat gali būti efektyvi, teisinga ir proporcinga bausmės rūšis, net ir smurto prieš vaikus atvejais. Pažymėtina, kad tam tikri draudimai ar įpareigojimai gali būti taikomi kartu su bauda skiriant baudžiamojo poveikio priemones. Siūlytina naujas bausmės rūšis palikti kartu su bauda ir kitomis buvusiomis bausmės rūšimis – tokiu būdu teismams suteikiant pagrįstą pasitikėjimą parenkant tinkamiausią bausmės rūšį. Iš esmės remiantis analogiškais argumentais reikėtų palikti baudos bausmę BK 176 straipsnio 1 dalies sankcijoje, 283 straipsnio 3 dalies sankcijoje, 286 straipsnio sankcijoje, 307 straipsnio 1 dalies sankcijoje; viešųjų darbų bausmę – 178 straipsnio 2 dalies sankcijoje.

Dėl BK 214 ir 215 straipsniuose numatytų sankcijų švelninimo

Nesutinkame su siūlymu švelninti atsakomybę už BK 214 straipsnio 1 dalyje ir BK 215 straipsnio 1 dalyje numatytas veikas. Projekto autoriai, manytume, šiek tiek paviršutiniškai veda paralelę tarp šių elektroninių nusikaltimų ir pinigų padirbinėjimo (BK 213 str.). Norime atkreipti dėmesį, kad veikos, numatytos BK 214, 215 straipsniuose, neretai daromos turto legalizavimo, sukčiavimo tikslais. Jų pavojingumas elektroninėje erdvėje vertintinas labai rimtai. Dėl to atsakomybės švelninimui nematyjume pagrindo.

Dėl BK 300 straipsnio pakeitimo

Nėra aišku, kiek prasmingas siūlymas keisti BK 300 straipsnį, vietoj vienos kvalifikuotos sudėties, už kurią numatyta iki 5 metų laisvės atėmimo, formuluojant dvi atskiras kvalifikuotas sudėtis, numatančias atitinkamai iki 5 ir iki 6 metų laisvės atėmimo. Siūlomas reguliavimas (sankcijų požįriū), manytume, pernelyg menkai diferencijuotas, kad būtų prasmės jį išskirti. Papildomų alternatyvių sankcijų numatymo tikslas taip pat nepagrindžia poreikio numatyti dvi kvalifikuotas sudėtis vietoj vienos, kaip yra galiojančiame BK.

Nuomonė (į 2024-05-03 raštą Nr. S-2024-1935) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2024-05-20 raštu Nr. 2R-25-(1.9).

II.

Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL KORUPCIJOS PRIVAČIAME SEKTORIUJE KRIMINALIZAVIMO

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija kreipėsi prašydama pateikti nuomonę korupcijos privačiame sektoriuje baudžiamojo reguliavimo tobulinimo klausimu. Atsakydami į 2024-09-27 raštą Nr. (1.39E)7R-3154, informuojame, kad sutinkame su Teisingumo ministerijos pozicija, kad Europos Sąjungos teisė įpareigoja kriminalizuoti korupciją privačiame sektoriuje visa apimtimi, nedarant išlygų dėl atvejų, kai nėra pažeidžiamas viešasis interesas.

Kita vertus, manome, kad pagrįsta išvelgti skirtumą tarp korupcijos viešajame ir privačiame sektoriuose pagal pažeidžiamų interesų reikšmę ir atitinkamai nusikaltimų sunkumą. Taip pat pažymėtina, kad šių nusikaltimų objektas gali būti skirtingas (korupcija privačiame sektoriuje, nepažeidžianti viešojo intereso, nepažeidžia nei valstybės tarnybos principų, nei viešojo intereso).

Atitinkamai siūlytina apsvarstyti korupcijos viešajame ir privačiame sektoriuose nusikaltimų apibrėžimą skirtinguose Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso skyriuose ir numatyti skirtingo griežtumo sankcijas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Komisija yra pateikusi Pasiūlymą dėl Direktyvos dėl kovos su korupcija¹, kuria būtų panaikintas Teisingumo ministerijos rašte minimas Pagrindų sprendimas 2003/568/TVR ir kiek naujai sureguliuotas korupcijos vienoje ir kitoje srityje baudimo

¹ Proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council on combating corruption, replacing Council Framework Decision 2003/568/JHA and the Convention on the fight against corruption involving officials of the European Communities or officials of Member States of the European Union and amending Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A234%3AFIN>.

klausimas. Klausimas, ar prasminga imti rengti įstatymų pakeitimo projektus dar neturint galutinio Direktyvos teksto. Pirminė diskusija, matyt, irgi turėtų vykti remiantis naujosios Direktyvos (pasiūlymo?), o ne ketinamo panaikinti Pagrindų sprendimo tekstu.

Kartu atkreiptinas dėmesys, kad Pasiūlyme dėl Direktyvos siūloma numatyti, kad sankcijos už korupciją skirtinguose sektoriuose būtų skirtingo griežtumo, tai iš esmės atliepia anksčiau išsakytas mūsų idėjas dėl nusikaltimų skirtingo pavojingumo laipsnio ir atitinkamai poreikio numatyti skirtingas sankcijas.

Nuomonė (į 2024-09-27 raštą Nr. (1.39E)7R-3154) pateikta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai 2024-11-11 raštu Nr. 2R-46-(1.8).

III.

Mindaugas Girdauskas, Skirmantas Bikelis

NUOMONĖ DĖL BAUDŽIAMOJO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-4279

Baudžiamąjį kodeksą siūloma papildyti nauju 279¹ straipsniu, jame nustatant baudžiamąją atsakomybę už orlaivių naudojimo taisyklių pažeidimus. Siūloma atsakomybę susieti su orlaivių naudojimo taisyklių pažeidimais bei jų klasifikavimu (atitinkamai – pavojingas incidentas ar avarija) ir kylančiomis pasekmėmis (nuo oro uosto veiklos ar eismo sutrikdymo iki turto sugadinimo, žmogaus sveikatos sutrikdymo ar žūties). Susipažinę su gautu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) papildymo 279¹ straipsniu įstatymo projektu Nr. XIVP-4279 (toliau – Projektas) ir atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pateiktą prašymą, teikiame pastabas ir pasiūlymus dėl šio projekto.

1. Projekto 279¹ straipsnio 4 dalyje nurodyta, kad „šiam straipsnyje numatyta veika yra nusikaltama ir tais atvejais, kai ji padaryta dėl neatsargumo“. Todėl galima suprasti, kad šis straipsnis apima ir tyčines veikas.

Tačiau tokiu atveju šio straipsnio, numatančio atsakomybę, pavyzdžiui, ir už žmogaus žūtį (3 dalis), maksimali sankcija iki 8 metų laisvės atėmimo yra aiškiai per švelni, neatitinka veikos pavojingumo, neužtikrina konstitucinių bausmių proporcingumo, teisingumo ir asmenų lygybės prieš įstatymą principų. Pavyzdžiui, bendrojoje normoje BK 129 straipsnyje už tyčinę gyvybės atėmimą numatyta maksimali laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė. Panašiai BK 279¹ straipsnio 2 dalyje numatoma sankcija ir už tyčinę turtinės žalos padarymą, išskyrus orlaivio sunaikinimą ar sugadinimą (3 dalis), iki trejų metų laisvės atėmimo, nors pagal bendrą normą, įtvirtintą BK 187 straipsnyje, atsakomybė už tokią veiką gali siekti iki penkerių metų laisvės atėmimo (2 dalis). Nėra

pagrindo manyti, kad tokių padarinių sukėlimas pažeidžiant orlaivių naudojimo taisykles yra mažiau pavojingas.

BK 279¹ straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytos sankcijos už pažeidžiant orlaivių naudojimo taisykles padarytas veikas, sukėlusias asmens gyvybės atėmimą, sveikatos sutrikdymą ar turto sugadinimą, sunaikinimą, iš esmės atitinka bendrosiose BK normose numatytas sankcijas už dėl neatsargumo padarytas veikas, sukėlusias tokius padarinius.

Aiškinamajame rašte BK 279¹ straipsnio reikalingumas grindžiamas nuostata, kad „šiuo metu baudžiamoji atsakomybė už orlaivių naudojimą, keliantį reikšmingas grėsmes aviacijos saugumui, nėra nustatyta“. Tačiau toks teiginys nėra teisingas dėl tokių veikų, kurios sukelia šio straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytus padarinius asmenų gyvybei, sveikatai ar turtui. Bendrosios normos, išdėstytos BK XVII, XVIII ir XXVIII skyriuose, įtvirtina atsakomybę už tyčinį ar neatsargų gyvybės atėmimą, sveikatos sutrikdymą, tyčinį turto ar neatsargų didelės vertės turto sunaikinimą ar sugadinimą. Jos taikytinos ir kai šie padariniai sukeliama pažeidžiant orlaivių naudojimo taisykles. Be to, BK 132 straipsnio 3 dalyje, 137 straipsnio 3 dalyje, 188 straipsnio 2 dalyje, nustatančiose atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą, sunkų sveikatos sutrikdymą ar didelės vertės turto sunaikinimą ar sugadinimą, įtvirtintas ir kvalifikuojantis sudėties požymis – jeigu tai atlikta pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialiąsias elgesio saugumo taisykles. Šis požymis taikytinas ir orlaivių naudojimo taisyklių pažeidimui.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Teismų praktikos kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalgoje² yra apibendrinęs, kad jeigu eksploatuojant transporto priemonę baudžiamajame įstatyme numatyti padariniai neatsargiai sukeliama ne dėl kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo, bet pažeidus kitais teisės aktais nustatytas specialiąsias elgesio saugumo taisykles ar bendruosius atsargumo reikalavimus kitose veiklos srityse (pvz.: atliekant statybos, žemės ūkio darbus, remontuojant transporto priemonę, pilant degalus, pakraunant ar iškraunant krovinį), veika kvalifikuojama ne pagal BK 281 straipsnį, bet priklausomai nuo kilusių padarinių – pagal BK straipsnius, nustatančius baudžiamąją atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą, neatsargų sveikatos sutrikdymą arba turto sunaikinimą ar sugadinimą dėl neatsargumo (BK 132, 137, 139 ar 188 straipsniai).

Specialios normos, skirtos atsakomybei už tyčines veikas, kuriomis pažeidžiant orlaivių naudojimo taisykles sukeliama minėti padariniai, įtvirtinimas BK 279¹ straipsnyje neatitinka ir teisinio reguliavimo nuoseklumo principo. Antai BK 281 straipsnyje, numatančiame tokių padarinių sukė-

² *Teismų praktika*, 2009, Nr. 30.

limą pažeidžiant kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisykles, nustatyta, kad asmuo atsako pagal šį straipsnį tik tais atvejais, kai šiame straipsnyje numatytos veikos yra padarytos dėl neatsargumo (7 dalis).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad konstituciniai teisinės valstybės, teisingumo principai suponuoja ir tai, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatomos poveikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, jos turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti; tarp siekiamo tikslo nubausti teisės pažeidėjus ir užtikrinti teisės pažeidimų prevenciją ir pasirinktų priemonių šiam tikslui pasiekti turi būti teisinga pusiausvyra (proporcingumas). Konstitucijoje įtvirtintas prigimtinio teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos; už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai; bausmės ir jų dydžiai baudžiamajame įstatyme turi būti diferencijuojami atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pavojingumą (pvz., 2000 m. gruodžio 6 d., 2011 m. sausio 31 d., 2017 m. kovo 15 d., 2020 m. kovo 18 d. nutarimai). Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Šia nuostata yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Pagal konstitucinį asmenų lygybės įstatymui principą reikalaujama, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai; šis principas būtų pažeistas, jeigu tam tikri asmenys ar jų grupės būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (pvz., 2012 m. birželio 4 d. nutarimas). Konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatant teisinį reguliavimą būtų užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna (pavyzdžiui, 2006 m. sausio 16 d., birželio 15 d. nutarimai).

Todėl, siekiant užtikrinti konstitucinius bausmių proporcingumo, asmenų lygybės, teisinės valstybės ir teisingumo principus, teisinio reguliavimo nuoseklumą ir vidinę darną, siūlytina atsakyti BK 279¹ straipsnio 2 ir 3 dalių nuostatų.

2. Svarstyтина, ar BK 279¹ straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą veiką būtina sieti su orlaivių naudojimo taisyklių pažeidimo klasifikavimu pagal kitus teisės aktus, ar nepakaktų apsiriboti šiuo atžvilgiu reikšmingiausia aplinkybe – padariniais, kad dėl tokio pažeidimo buvo sutrikdyta oro uostų veikla arba oro eismas. Kita vertus, atsižvelgiant į minėtus konstitucinius principus, svarstyтина, ar šie padariniai pakankamai sunkūs, kad visais atvejais užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Konstitucinis Teismas konstatavo ir tai, kad teisinio reguliavimo raida baudžiamosios tei-

sės srityje, atsižvelgiant į visuomenėje vykstančius pokyčius, pirmiausia reiškiasi veikų kriminalizavimu ar jų dekriminalizavimu, t. y. tam tikros veikos pripažįstamos esančios nusikalstamos arba atsakomybė už jas pašalinama iš baudžiamųjų įstatymų; veikų kriminalizavimo procesas siejamas su visuomenėje vykstančiais socialiniais reiškiniais. Siekiant užkirsti kelią neteisėtoms veikoms ne visuomet tikslinga tokią veiką pripažinti nusikaltimu, taikyti pačią griežčiausią priemonę – kriminalinę bausmę. Todėl kiekvieną kartą, kai reikia spręsti, pripažinti veiką nusikaltimu ar kitokiu teisės pažeidimu, labai svarbu įvertinti, kokių rezultatų galima pasiekti kitomis, nesusijusiomis su kriminalinių bausmių taikymu, priemonėmis (administracinėmis, drausminėmis, civilinėmis sankcijomis ar visuomenės poveikio priemonėmis ir pan.) (1997 m. lapkričio 13 d., 2005 m. lapkričio 10 d., 2017 m. kovo 15 d. nutarimai).

3. Palikus pirmiau nurodytą klasifikaciją ir padarinių apibrėžimą, bet atsisakius 2 ir 3 dalių, juridinės technikos požiūriu BK 279¹ straipsnio 1 dalį siūlytina tobulinti, pavyzdžiui, taip:

„1. Tas, kas panaudodamas orlaivį, bepilotį orlaivį arba bepiločio orlaivio sistemą (UAS) pažeidė orlaivių naudojimo taisyklės, sukeldamas avariją ar pavojingą incidentą, dėl kurio buvo sutrikdyta oro uostų veikla ar oro eismas, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.“

4. Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento 2024 m. lapkričio 5 d. išva-doje dėl šio projekto nurodoma, kad nėra aiškus BK 279¹ straipsnyje vartojamos sąvokos „orlaivių naudojimo taisyklės“ turinys, t. y. iš Projekto nuostatų nėra aišku, ar turimos omenyje konkrečios tam tikro subjekto patvirtintos orlaivių naudojimo taisyklės, ar visuma teisės aktų, reglamentuo-jančių aviacijos teisinius santykius, ir siūloma šią sąvoką tikslinti, remiantis Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso 393 straipsnio 2 dalies pavyzdžiu, kurioje yra nurodytas konkretus Europos Komisijos įgyvendinimo reglamentas, kuriuo minėtos taisyklės yra nustatomos.

Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad panašius santykius reguliuojantis minėtas BK 281 straipsnis nenurodo konkretaus teisės akto, kuriuo įtvirtintos kelių eismo saugumo ar transporto priemonės eksploatavimo taisyklės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas Teismų praktikos kelių trans-porto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimo (Baudžiamojo kodekso 281 straipsnis) baudžiamosiose bylose apžvalgoje³ yra apibendrinęs, kad minėtos taisyk-lės įtvirtintos Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatyme, Vyriausybės pa-tvirtintose Kelių eismo taisyklėse ir jas įgyvendinančiuose teisės aktuose. Visi šie teisės aktai turi būti analizuojami taikant BK 281 straipsnį. Panašiai ir orlaivių naudojimo taisyklės yra nustatomos ne tik minėtame reglamente, bet ir kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos avia-

³ *Teismų praktika*, 2009, Nr. 30.

cijos įstatyme. Todėl nuoseklus būtų ir apibendrintos sąvokos „orlaivių naudojimo taisyklės“ vartojimas BK 279¹ straipsnyje.

Antra vertus, pažymėtina, kad bendrosios normos, įtvirtintos BK 132 straipsnio 3 dalyje, 137 straipsnio 3 dalyje, 188 straipsnio 2 dalyje, nustatančios atsakomybę už neatsargų gyvybės atėmimą, sunkų sveikatos sutrikdymą ar didelės vertės turto sunaikinimą ar sugadinimą, vartoja dar abstraktesnį kvalifikuojantį sudėties požymį – jeigu tai atlikta pažeidžiant teisės aktų nustatytas specialiąsias elgesio saugumo taisykles. Minėta, kad toks požymis taikomas ir teismų praktikoje. Tai sudaro pagrindą manyti, kad konkrečių orlaivių naudojimo taisyklių nurodymas BK 279¹ straipsnyje nėra būtinas ir nebūtų nuoseklus.

Nuomonė (į 2024-11-06 raštą Nr. S-20244224) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetui 2024-11-18 raštu Nr. 2R-47-(1.8).

IV.

Mindaugas Girdauskas, Skirmantas Bikelis

IŠVADA DĖL BAUDŽIAMOJO PROCESO KODEKSO PAKEITIMO PROJEKTO NR. XIVP-4135

Susipažinę su gautu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 8¹, 8², 30, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 74, 75, 100, 125, 130, 139, 140, 152, 160¹, 168, 176, 178, 183, 188, 192, 210, 214, 220, 225, 229¹, 233, 237, 240, 246, 263, 265, 269, 271, 273, 277, 290, 291, 293, 299, 302, 304, 313, 318, 319, 323, 324, 336, 362¹, 364, 372, 373, 374², 377, 378, 379, 380, 398, 418, 419, 420, 421, 422, 425, 427, 432, 433, 436, 439, 447 ir 459 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 163¹ ir 273¹ straipsniais įstatymo projektu (toliau – Projektas) ir atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto prašymą pateikti pastabas ir pasiūlymus dėl Projekto, teikiame išvadą, kurioje išdėstome kai kurias pastabas ir pasiūlymus dėl šio projekto. Pažymime, kad dėl savo apimties ir pobūdžio Projektu siūlomi esminiai BPK pakeitimai reikalauja išsamių mokslinių tyrimų, todėl čia pateikiama tik dalis galimų pastabų.

Dėl laisvės atėmimo bausmės skyrimo teismo baudžiamuoju įsakymu

1. Projektu siūloma keičiant BPK 418–420 straipsnius įtvirtinti galimybę teismo baudžiamuoju įsakymu skirti ir laisvės atėmimo bausmę. Tai reiškia, kad tokią griežtą bausmę būtų galima skirti teismui net nemačius ir neapklausus kaltinamojo.

Jau netrukus po Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo M. Kazlauskas ir G. Goda pažymėjo, kad skurdus teisingumas netinka teisinei valstybei, ir atkreipė dėmesį į tai, kad nors Europoje plačiai paplitęs teismo baudžiamojo įsakymo procesas, kuriuo bausmė skiriama be teismo nagrinėjimo, tačiau juo nėra baudžiama su laisvės atėmimu susijusiomis bausmėmis⁴. Galiojančia-

⁴ Kazlauskas, Marcelis ir Goda, Gintaras. Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje. *Teisė*, 1993, t. 27, p. 23, 25.

me Vokietijos baudžiamajame procese teismo baudžiamuoju įsakymu gali būti paskirta sankcija tik už mažiau pavojingas nusikalstamas veikas. Laisvės atėmimo bausmė gali būti paskirta iki 1 metų, bet tik atidedant jos vykdymą⁵.

Teismo baudžiamojo įsakymo proceso institutas Lietuvoje įvestas atsižvelgiant ir į Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendaciją Nr. R (87) 18 valstybėms narėms „Dėl baudžiamosios justicijos sistemos supaprastinimo“ (Ministrų Komiteto priimta 1987 m. rugsėjo 17 d. 410-ame ministrų atstovų susitikime). Šiame dokumente nurodoma, kad sankcijos, kurias galima skirti baudžiamojo įsakymo procedūros tvarka – bauda, teisių atėmimas, bet laisvės atėmimo bausmė neturi būti taikoma (šių rekomendacijų C.3 punktas)⁶. Taigi Projektas, tiek, kiek juo siūloma įtvirtinti galimybę teismo baudžiamuoju įsakymu skirti laisvės atėmimo bausmę, neatitinka Europos Tarybos rekomendacijų.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad Konstitucijoje, jos 31 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinta asmens teisė, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas teismas, teisinės valstybės ir teisingumo principai suponuoja tokį teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, modelį, kad teismas negali būti suprantamas kaip pasyvus bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta; teismas, siekdamas objektyviai, išsamiai ištirti visas bylos aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms (pareigūnams) (pvz., 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. lapkričio 15 d., 2019 m. balandžio 18 d. nutarimai). Konstitucijos reikalavimas teisingai išnagrinėti bylą suponuoja tai, kad teismas turi teisingai nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes, teisingai pritaikyti baudžiamuosius įstatymus (pvz., 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. lapkričio 15 d., 2016 m. birželio 27 d. nutarimai). Teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, turi veikti taip, kad baudžiamojoje byloje būtų nustatyta tiesa ir teisingai išspręstas asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, kaltumo klausimas (pvz., 2006 m. sausio 16 d., 2011 m. balandžio 7 d., 2017 m. kovo 15 d. nutarimai) (2023 m. spalio 12 d. nutarimas). Teisminio nagrinėjimo dalyviams – kaltintojui, teisiamajam, gynėjui, nukentėjusiajam ir jo atstovui, civiliniam ieškovui ir civiliniam atsakovui bei jų atstovams – teisiniame posėdyje turi būti įstatymais užtikrintos lygios teisės teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus (2000 m. rugsėjo 19 d., 2013 m. lapkričio 15 d. nutarimai).

⁵ *German Code of Criminal Procedure*. The translations includes the amendment(s) to the Act by Article 6 of the Act of 21 February 2024. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.pdf, toliau – StPO, 407 str.

⁶ Prieiga per internetą: <https://rm.coe.int/16804e19f8>; Rekomendacijų vertimas pateiktas *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje*. R. Jurka, S. Melničenko ir I. Randakevičienė (vert.). Vilnius: Eugrimas, p. 58–77.

Taigi iš konstitucinio teisinės valstybės ir teisingumo principų kylantis bendrasis konstitucinis baudžiamojo proceso modelis suponuoja tokį baudžiamosios bylos teisme nagrinėjimą, pagal kurį teismas aktyviai tiesiogiai tiria įrodymus ir prireikus pats renka papildomus įrodymus, siekdamas nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes.

Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad reguliuojant baudžiamojo proceso santykius turi būti paisoma ir to, kad Konstitucijoje yra įtvirtinti ikiteisminio tyrimo, baudžiamųjų bylų nagrinėjimo teisme ir valstybinio kaltinimo palaikymo baudžiamosiose bylose institutai, suponuojantys tokį bendrąjį baudžiamojo proceso konstitucinį modelį: ikiteisminis tyrimas ir baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme yra skirtingi baudžiamojo proceso etapai; atliekant ikiteisminį tyrimą yra renkama ir vertinama informacija, reikalinga tam, kad būtų galima nuspręsti, ar turi būti tęsiamas ikiteisminis tyrimas ir ar jį pabaigus baudžiamoji byla turi būti perduodama teismui, taip pat tam, kad būtų galima baudžiamąją bylą nagrinėti teisme ir ją teisingai išspręsti; valstybinis kaltinimas yra palaikomas nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme. Kita vertus, bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas; Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio, tačiau tokios baudžiamojo proceso rūšys traktuotinos kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtys, o jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas (Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2008 m. sausio 24 d. nutarimai).

Nusikalstamų veikų pavojingumą (sunkumą) paprastai rodo įstatymo leidėjo už jas numatytos gresiančios ir konkrečiu atveju taikomos sankcijos. Pirmiau nurodytos konstitucinės jurisprudencijos nuostatos sudaro pagrindą manyti, kad reglamentuojant specifines baudžiamojo proceso formas, nukrypstančias nuo bendrojo baudžiamojo proceso modelio, paprastai turi būti atsižvelgiama į pagal jas tiriamų ir nagrinėjamų nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), gresiančias ir taikomas sankcijas, o sunkiausios nusikalstamos veikos turi būti tiriamos ir nagrinėjamos pagal bendrąjį konstitucinį modelį, jų tyrimas ir nagrinėjimas negali būti pernelyg supaprastintas, nes tai gali pakenkti tikslui nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą.

Tai, kad kaltinamasis sutinka su supaprastintu procesu, neatleidžia teismo nuo minėtos konstitucinės pareigos, atsižvelgiant į gresiančią sankciją, išsamiai tiesiogiai ištirti byloje esančius įrodymus, juos patikrinti ir nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes. Gali būti įvairių priežasčių, dėl kurių kaltinamasis gali nenorėti dalyvauti bylos nagrinėjime, nesusijusių su jo kaltumu. Pavyzdžiui, kal-

tinamasis gali būti nekaltas, bet nusivylęs, apatiškas. Kita vertus, gali būti kaltas dėl sunkesnio nusikaltimo, negu yra kaltinamas, arba žinantis aplinkybes apie kitus savo ar kitų asmenų nusikaltimus, kurie gali išaiškėti jam duodant parodymus ar reaguojant posėdyje į kitų parodymus. Kuo sunkesnis kaltinimas, tuo svarbesnis yra tikrųjų bylos aplinkybių nustatymas ir kaltinamojo dalyvavimas procese.

Aiškindamas 2002 m. priimtame BPK įtvirtintą baudžiamojo įsakymo institutą, pagal kurį buvo galima skirti apskritai tik baudą, G. Goda yra pažymėjęs, kad teismo baudžiamojo įsakymo priėmimu procesas negali būti užbaigtas, jei procesas yra pradėtas dėl sunkių nusikalstamų veikų, už kurias skiriamos griežtos bausmės, padarymo. Tokių nusikalstamų veikų padarymo atvejais, atsižvelgiant į gresiančią didelę sankciją, būtina labai nuodugniai išsiaiškinti visas bylos aplinkybes. Tai įmanoma padaryti tik surengus bylos nagrinėjimą teisme⁷.

Laisvės atėmimas – griežčiausia taikoma baudžiamosios teisės sankcija, labiausiai ribojanti asmens teises. Jeigu teismas skirtų tokią griežtą sankciją net nematęs ir neapklausęs bent kaltinamojo, nepatikrinęs bent tokiu būdu jo prisipažinimo pagrįstumo ir išsamumo, kiltų didelė rizika, kad teismo sprendimu bus sukelta didelė žala. Siekiant nustatyti materialią tiesą, skiriant laisvės atėmimo bausmę, visuomet turėtų būti atliekamas bent sutrumpintas įrodymų tyrimas, t. y. teismas turėtų bent apklausti prisipažįstantį kaltinamąjį. Teisėjo laisvės atėmimo bausmės skyrimas kaltinamajam, atliekamas net nemačius kaltinamojo, nederėtų ir su žmoniško elgesio, etikos principais. Antai Vokietijos Konstitucinis Teismas 2013 m. kovo 19 d. nutarime (Nr. 2 BvR 2628/10, 2 BvR 2883/10, 2 BvR 2155/11) byloje, kurioje taikytas laisvės atėmimas, pabrėžė teismo pareigą, siekiant nustatyti materialią tiesą, apklausti supaprastintame (derybų) procese prisipažįstantį kaltinamąjį, patikrinant prisipažinimo teisingumą, užduodant tikslinamuosius klausimus ir kaltinamojo pareigą atsakyti į šiuos klausimus tikintis, kad būtų nustatyta, kad kaltinamasis iš tiesų prisipažino. Visa tai, atsižvelgiant į Lietuvos Konstitucijoje įtvirtintą aktyvaus teismo modelį baudžiamajame procese, materialios tiesos nustatymo principą, sudaro pagrindą manyti, kad Projektas, tiek, kiek juo siūloma įtvirtinti galimybę teismo baudžiamuoju įsakymu, t. y. be teismo nagrinėjimo, neapklausus kaltinamojo, skirti asmeniui laisvės atėmimo bausmę, prieštarauja konstituciniams teisinės valstybės ir teisingumo principams.

Pažymėtina, kad laisvės atėmimo taikymas teismo baudžiamuoju įsakymu taip pat nepagrįstai dar labiau išplėstų ir ydingo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 64¹ straipsnio taikymą. Šis straipsnis nustato, kad kai baudžiamoji byla baigiama teismo baudžiamuoju įsakymu, nuteistajam skiriama bausmė, kuri tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu. Tai reikštų, kad

⁷ Goda, Gintaras (red.). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras*. T. II. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003, p. 479.

kaltininkui būtų taikoma visais atvejais net 1/3 laisvės atėmimo bausmės nuolaida, nepriklausomai nuo realiai paskirtos bausmės dydžio, pvz., paskyrus 9 metų laisvės atėmimo bausmę, galutinė skiriama bausmė būtų mažinama taip pat trečdaliu. Taigi valstybė mažesnę bausmę taikytų ne tik tiek, kiek pagrįsta dėl lengvinančios aplinkybės nustatymo – kaltinamojo prisipažinimo, bet iš esmės teismo proceso išlaidų sutaupymą mainytų į laisvės atėmimo ženklį 1/3 nuolaidą, pavyzdyje nurodytu atveju – net 3 metų laisvės atėmimo bausmę. Toks reguliavimas, yra pagrindo manyti, neatitiktų ir konstitucinio asmenų lygybės principo. Antai Vokietijos Konstitucinis Teismas minėtame 2013 m. kovo 19 d. nutarime pabrėžė, kad tarp bausmės, skiriamos taikant supaprastintą (derybų) procesą, ir bausmės, kuri būtų skiriama be tokio proceso, neturi būti neproporcingo atotrūkio, priešingu atveju pažeidžiamas asmenų lygybės principas ir principas, kad bausmė turi būti individualizuota atsižvelgiant į asmens kaltumą⁸.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lietuvoje ir taip daugiau kaip pusė bylų išnagrinėjama viena iš supaprastintų formų – priimant teismo baudžiamąjį įsakymą. 2023 m. priimant nuosprendį išnagrinėtos 6956 bylos, baudžiamąjį įsakymą – 7359 bylos⁹. Dar dalis bylų išnagrinėjama kitomis supaprastinto proceso formomis, pvz., pagreitinoto proceso tvarka, sutrumpintu įrodymų tyrimu. Tai sudaro pagrindą manyti, kad baudžiamojo įsakymo proceso taikymo mastai yra pakankami.

Procesinės formos supaprastinimo ribą apibrėžia tiesos nustatymo reikmė. Baudžiamojo proceso teisės normos negali būti supaprastintos tiek, kad jos tiesiogiai ar netiesiogiai trukdytų nustatyti byloje tiesą, priimti teisėtus ir pagrįstus sprendimus¹⁰.

Dėl sutrumpinto įrodymų tyrimo byloje dėl labai sunkių ir sunkių nusikaltimų

2. Projektu siūloma panaikinti BPK 273 straipsnyje įtvirtintą ribojimą, kad sutrumpintas įrodymų tyrimas teisme negalimas byloje dėl labai sunkių nusikaltimų. Šiuo metu galiojančiame šiame straipsnyje, jo 1 dalyje nustatyta, kad „jeigu kaltinamasis, kuris nėra kaltinamas padaręs labai sunkių nusikaltimą, po kaltinamojo akto paskelbimo teismui pareiškė, kad prisipažįsta esąs kaltas ir pageidauja tuojau pat duoti parodymus bei sutinka, kad kiti įrodymai nebūtų tiriami, arba tokį

⁸ Prieiga per internetą: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/EN/2013/03/-rs20130319_2bvr262810en.html. Rn 67 Rather, its declared regulatory objective was to continue to ensure criminal proceedings that are committed to the fundamental and constitutionally anchored **principle of establishing the truth and finding a just punishment that is proportionate to the guilt** (cf. the Federal Government's draft law, BTDrucks 16/12310, p. 1, 8f.), **which is why the level of proportionate to the guilt may neither be exceeded nor undercut in the plea bargain situation** (cf. BGH, decisions of 20 October 2010 - 1 StR 400/10 -, NStZ 2011, p. 592 <594>, and of 5 May 2011 - 1 StR 116/11 -, juris, marginal no. 23; Stuckenberg, in: Löwe-Rosenberg, StPO, 26th edition 2013, § 257c marginal no. 44).

⁹ Nacionalinė teismų administracija. *Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita: bylų procesas (I instancijos teismuose). 2023 metai*. Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2024/01/naudziamosios.xlsx>.

¹⁰ Kazlauskas, Marcelis ir Goda, Gintaras. Supaprastintos procesinės formos problema baudžiamojo proceso teisėje. *Teisė*, 1993, t. 27, p. 29.

pageidavimą kaltinamasis jau yra pareiškęs šio Kodekso 218 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka, įrodymų tyrimas apklausus kaltinamąjį ir įvykdžius šio Kodekso 291 straipsnio reikalavimus gali būti nutrauktas, jei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nekelia abejonų ir su tokiu sutrumpintu įrodymų tyrimu sutinka prokuroras ir gynėjas.“

Minėta, kad Konstitucinis Teismas ne kartą konstatavo, kad Konstitucijoje, jos 31 straipsnio 2 dalyje, įtvirtinta asmens teisė, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas teismas, teisinės valstybės ir teisingumo principai suponuoja tokį teismo, kaip teisingumą vykdančios institucijos, modelį, kad teismas negali būti suprantamas kaip pasyvus bylų proceso stebėtojas ir kad teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta; teismas, siekdamas objektyviai, išsamiai iširti visas bylos aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms (pareigūnams). Iš konstitucinių teisinės valstybės ir teisingumo principų kylantis bendrasis konstitucinis baudžiamojo proceso modelis suponuoja tokį baudžiamosios bylos teisme nagrinėjimą, pagal kurį teismas aktyviai tiesiogiai tiria įrodymus ir prireikus pats renka papildomus įrodymus, siekdamas nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes. Reglamentuojant specifines baudžiamojo proceso formas, nukrypstančias nuo bendrojo baudžiamojo proceso modelio, turi būti atsižvelgiama į pagal jas tiriamų ir nagrinėjamų nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), greisiančią sankciją, sunkiausios nusikalstamos veikos turi būti tiriamos ir nagrinėjamos pagal bendrąjį konstitucinį modelį, jų tyrimas ir nagrinėjimas negali būti pernelyg supaprastintas, nes tai gali pakenkti tikslui nustatyti tikrąsias bylos aplinkybes ir priimti teisingą sprendimą.

BPK 273 straipsnis įtvirtina specifinę supaprastintą proceso formą, kai kaltinamajam prisipažinus atskiri įrodymų tyrimo veiksmai teismo neatliekami. Remiantis tuo, kas pirmiau išdėstyta, yra pagrindo manyti, kad Projekto siūlomi šio straipsnio pakeitimai, leidžiantys sutrumpintą įrodymų tyrimą ir bylose dėl labai sunkių nusikaltimų, nedera su konstituciniais teisinės valstybės ir teisingumo principais. Todėl šių pakeitimų siūlytina atsisakyti.

3. Atvirkščiai, su minėtais konstituciniais principais nedera ir šiuo metu įtvirtinta galimybė taikyti sutrumpintą įrodymų tyrimą bylose dėl sunkių nusikaltimų. Todėl siūlytina šią galimybę panaikinti. Pažymėtina, kad BPK rengusios darbo grupės, kurios vienas iš vadovų – dabartinis Konstitucinio Teismo pirmininkas Gintaras Goda, parengtame BPK projekte (254 str. 1 d.) taip pat buvo įtvirtintas draudimas taikyti sutrumpintą įrodymų tyrimą bylose dėl sunkių nusikaltimų (Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas: projektas. *Teisės problemos*, 1999, Nr. 3, p. 117). Toks draudimas buvo įtvirtintas ir Seimo patvirtintame BPK (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 37-1341).

4. Pažymėtina, kad sutrumpinto įrodymų tyrimo taikymas ir labai sunkių nusikaltimų bylose nepagrįstai dar labiau išplėstų ydingo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 64¹ straipsnio

taikymą. Šis straipsnis nustato, kad atlikus sutrumpintą įrodymų tyrimą nuteistajam skiriama bausmė, kuri tuo pačiu nuosprendžiu sumažinama vienu trečdaliu. Tai reikštų, kad kaltininkui dėl labai sunkaus nusikaltimo būtų taikoma visais atvejais net 1/3 laisvės atėmimo bausmės nuolaida, nepriklausomai nuo realiai paskirtos bausmės dydžio, pvz., paskyrus 15 metų laisvės atėmimo bausmę, galutinė skiriama bausmė būtų mažinama irgi trečdaliu. Taigi valstybė mažesnę bausmę taikytų ne tik tiek, kiek pagrįsta dėl lengvinančios aplinkybės nustatymo – kaltinamojo prisipažinimo, bet iš esmės teismo proceso išlaidų sutaupymą mainytų į ženklią laisvės atėmimo 1/3 nuolaidą, pavyzdyje nurodytu atveju – net 5 metų laisvės atėmimo bausmę. Toks reguliavimas, yra pagrindo manyti, neatitiktų ir konstitucinio asmenų lygybės principo. Antai Vokietijos Konstitucinis Teismas minėtame 2013 m. kovo 19 d. nutarime pabrėžė, kad tarp bausmės, skiriamos taikant supaprastintą (derybų) procesą, ir bausmės, kuri būtų skiriama be tokio proceso, neturi būti neproporcingo atotrūkio, priešingu atveju pažeidžiamas asmenų lygybės principas ir principas, kad bausmė turi būti individualizuota atsižvelgiant į asmens kaltumą.

Kitos pastabos

5. Projektu siūloma panaikinti BPK 273 str. 2 dalį, nustatančią ribojimą taikyti sutrumpintą įrodymų tyrimą – kai keli kaltinamieji kaltinami padarę vieną ar kelias nusikalstamas veikas, sutrumpintą įrodymų tyrimą galima atlikti tik tuo atveju, jeigu šio straipsnio 1 dalyje numatytos sąlygos gali būti pritaikytos visiems kaltinamiesiems. Tokio ribojimo panaikinimas nedera su 1 dalies sąlyga, kad sutrumpintas įrodymų tyrimas gali būti taikomas tik tuomet, jei nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nekelia abejonių. Jeigu BPK 273 str. sąlygos negali būti pritaikytos visiems, kaltinamiesiems bendrininkavimu, yra pagrindo abejoti dėl nusikalstamos veikos aplinkybių ir kaltinimo pagrįstumas turėtų būti patikrintas atliekant įrodymų tyrimą. Todėl siūlytina BPK 273 str. 2 dalį palikti.

6. Projektu siūloma panaikinti BPK 290 ir 291 straipsnių nuostatas, pagal kurias teismo posėdyje įvardijama, kokie dokumentai sudaro bylos medžiagą, taigi tiriami teismo. Priėmus siūlomus pakeitimus, šie dokumentai nebūtų net paminėti. Tai nedera su BPK 300 str. 1 d., pagal kurią teismas nuosprendį pagrindžia tik tais įrodymais, kurie buvo išnagrinėti teisiamaajame posėdyje. Jeigu nagrinėjami dokumentai teismo posėdyje net nėra išvardinti, gali likti neaiškumų, kokius dokumentus teismas nagrinėjo. Tai galėtų apsunkinti bylos patikrinimą aukštesnių instancijų teismuose. Viešumo principas taip pat reikalauja, kad tiriami įrodymai būtų pakankamai aiškūs ir proceso stebėtojams. Svarstyтина, ar siekiant paspartinti procesą, bet užtikrinti tikrumą dėl teismo nagrinėtų dokumentų, neturėtų būti bent sudaromas teismo nagrinėjamų dokumentų apyrašas ir teismo posėdyje paskelbiami jo rekvizitai.

7. Projektu siūloma BPK 299 straipsnį papildyti terminu, per kurį teisėjas, kuris nuosprendžio priėmimo metu laikosi kitos nuomonės, turi teisę išdėstyti atskirąją nuomonę. Siūloma nustatyti iki trijų darbo dienų terminą nuo nuosprendžio paskelbimo dienos. Projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad tokiu reguliavimu užtikrinama, kad atskiroji nuomonė būtų pareikšta dėl oficialaus nuosprendžio teksto.

Tačiau toks terminas sudarytų prielaidas tam, kad atskiroji nuomonė būtų surašoma ir visuomenei apie tai paskelbiama jau po to, kai teismo sprendimo (nutarimo, išvados) turinys visuotinai žinomas, o tekstas prieinamas kiekvienam besidominčiam. Vadinasi, sunku (jei apskritai įmanoma) argumentuotai paneigti galimus kaltinimus (tegu ir nepagrįstus faktais), esą teisėjas atskirąją nuomonę surašė atsižvelgdamas į tai, kaip į teismo sprendimą (nutarimą, išvadą) sureagavo žiniasklaida ir visuomenė, o gal ir būtent dėl to, kad kilo atitinkama reakcija. Be to, trijų darbo dienų terminas yra per trumpas kokybiškai atskirajai nuomonei parengti. Toks atskirosios nuomonės reglamentavimas profanuoja šį iš esmės pažangų institutą ir sudaro prielaidas kompromituoti atskiras nuomones pareiškiančius teisėjus. Būtina atskirti teismo baigiamojo akto priėmimą nuo jo viešo paskelbimo: antroji procedūra neturi būti atliekama iškart po pirmosios. Taigi reikia nustatyti gerokai ilgesnį jo viešo paskelbimo terminą: nustatytinas toks laiko tarpas tarp teismo sprendimo priėmimo iki paskelbimo, kad atskirąją nuomonę pareikšti ketinantis teisėjas turėtų pakankamai laiko surašyti ją kokybiškai¹¹.

Siekiant išvengti ydingos pirmiau nurodytos padėties, kai atskiroji nuomonė rengiama po teismo sprendimo paskelbimo, siūlytina atskirti teismo baigiamojo akto priėmimą nuo jo viešo paskelbimo, sudarant prielaidas pakankamai ilgam terminui atskirajai nuomonei parengti, ir įtvirtinti nuostatą, kad atskiroji nuomonė skelbiama kartu su teismo nuosprendžiu.

8. Projektu keičiant BPK 323 straipsnį reglamentuojama mišrios kolegijos sudarymo bylai nagrinėti apeliacinės instancijos teisme procedūra. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad paliekama galimybė tokią kolegiją sudaryti bylą jau nagrinėjančios kolegijos siūlymu. Pagal BPK 320 str. 2 d., bylas apeliacine tvarka teismo posėdyje nagrinėja trijų teisėjų kolegija arba apygardos teismo ar Lietuvos apeliacinio teismo mišri Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus trijų teisėjų kolegija. Tai reiškia, kad, bylą nagrinėjančios kolegijos siūlymu sudarant mišrią teisėjų kolegiją, vienas iš bylų nagrinėjančios kolegijos teisėjų nebaigęs nagrinėti bylos turėtų būti pakeičiamas kito skyriaus teisėju. Tokia teisinė padėtis kelia abejonių dėl asmens teisės į bylos nagrinėjimą pagal įstatymą sudarytos sudėties teisme užtikrinimo (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 1 dalis, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 5 str. 1 d.). Atkreiptinas

¹¹ Kūris, Egidijus. Apie Konstitucinio Teismo teisėjų atskiras nuomones: keli biheivoristiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2012, Nr. 19(3), p. 1039, 1050, 1052.

dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiajame Teisme trijų teisėjų kolegijos nagrinėjama byla negali būti perduodama mišriai trijų teisėjų kolegijai, byla perduodama bent išplėstinei mišriai septynių teisėjų kolegijai ir visi bylą perdavę teisėjai įtraukiami į šios mišrios kolegijos sudėtį (BPK 373 str. 5 d., 378 str. 1 d., 379 str. 1 d.). Todėl siūlytina įtvirtinti galimybę apeliacinės instancijos teisme bylai nagrinėti sudaryti išplėstinę teisėjų kolegiją, pvz., 5 narių, ir taikyti analogiškas tokios kolegijos sudarymo taisykles.

9. Projektu siūloma papildyti BPK 324 ir 377 straipsnius pirmininkaujančiojo teise nustatyti apeliacinio ir kasacinio proceso dalyvių kalbų trukmę ir išpėti proceso dalyvius, jeigu jų kalbų turinys peržengtų bylos nagrinėjimo kasacinės instancijos teisme ribas. Siekiant užtikrinti teisinio reguliavimo nuoseklumą, siūlytina tokiomis nuostatomis papildyti ir BPK 448, 454, 460 straipsnius, reglamentuojančius atnaujintų baudžiamųjų bylų nagrinėjimo procesą.

10. Projektu BPK 62–64 straipsniuose siūloma numatyti bendrąjį dešimties dienų apskundimo terminą, skaičiuojamą kalendorinėmis dienomis. Siekiant užtikrinti veiksmingą asmens teisių apsaugą, siūlytina šį terminą skaičiuoti darbo dienomis.

11. Projektu BPK 62–64, 168, 178 straipsniuose siūloma numatyti bendrojo dešimties dienų apskundimo termino išimtį, pagal kurią apskundimo terminas skaičiuojamas nuo prašymo susipažinti su bylos medžiaga išnagrinėjimo dienos. Tokiam su apskundimu susijusiam prašymui pateikti nėra nustatytas terminas, todėl tai sudaro prielaidas kilti apskundimo termino skaičiavimo neaiškumams.

12. Projekto siūloma nauja BPK 64 straipsnio 7 dalis turėtų būti patikslinta vartojant pakartotinio skundo sąvoką ir pateikiant tokio skundo apibrėžimą (pvz., BPK 367 str. 5 d.).

13. Projektu siūloma BPK 447 straipsnio 2 dalies pakeitimu panaikinti galimybę skusti aukštesniam teismui žemesnio teismo sprendimą, kuriuo paliekamas galioti prokuroro nutarimas atsakyti atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Toks pasiūlymas nedera su Konstitucijos 111 straipsnyje įtvirtinta teismų sistema. Šios sistemos įtvirtinimas Konstitucijoje nėra savitiksliis, bet suponuoja, kad žemesnių teismų sprendimų teisėtumą ir pagrįstumą paprastai turi būti galimybė patikrinti aukštesniame teisme.

14. Projektu siūloma BPK 225 straipsnyje panaikinti nuostatą, kad bylos, kuriose kaltinamieji nusikalstamos veikos padarymo metu buvo teisėjais, prokurorais, pirmąja instancija nagrinėjamos apygardų teisme. Tačiau apygardų teismams paliekamos bylos, kuriose kaltinamieji nusikalstamos veikos padarymo metu buvo Respublikos Prezidentu, Seimo, Vyriausybės nariu, taip pat papildoma mero pareigybe. Toks siūlomas reguliavimas kelia abejonių dėl suderinamumo su teisėjų ir prokurorų nepriklausomumo principu (Konstitucijos 109 str. 2 d., 118 str. 3 d.), konstituciniu teisinės valstybės principu, kuris reikalauja teisinio reguliavimo nuoseklumo ir vidinės darnos (pvz.,

Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., birželio 15 d. nutarimai). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisėjų ir prokurorų bylas perdavus nagrinėti pirmąją instanciją apylinkės teismui galutinius sprendimus dėl bylos faktinių aplinkybių teisėjų ir prokurorų bylose apeliacine tvarka priimtų ne Lietuvos apeliacinio teismo teisėjai, kurie turi didesnes nepriklausomumo garantijas, nes gali būti atleidžiami iš pareigų tik Lietuvos Respublikos Seimo pritarimu, bet apygardos teismo teisėjai, kuriems atleisti iš pareigų tokio pritarimo nereikia. Tai silpnintų ir kaltinamų buvusių teisėjų, prokurorų nepriklausomumo garantijas. Be to, teisėjai, skirtingai nei merai, pagal savo konstitucinį statusą yra artimi kitiems valstybės valdžios pareigūnams, kurių bylų teisingumas pagrįstai paliekamas apygardos teismui. Todėl jų išskyrimas nėra nuoseklus.

15. Projektu siūloma BPK 237 str. papildyti nauja dalimi, įtvirtinant draudimą daryti šio kodekso 181 straipsnio 6 dalyje nurodytos bylos medžiagos kopijas. Toks griežtas draudimas, taikomas ir teismo nagrinėjimo metu, kelia abejonių dėl suderinamumo su teisių ribojimo proporcingumo principu.

Projekto aiškinamajame rašte, aiškinant šį pakeitimą, nurodoma tik tai, kad „nustatytas teisinis reguliavimas suderinamas su nustatytoju BPK 181 straipsnio 6 dalyje, *numatant gynėjams galimybę, baigus ikiteisminį tyrimą, elektroninių paslaugų portale pateikti susipažinti BPK 181 straipsnio 6 dalies 4 punkte nurodytus duomenis*“. Tačiau tai neatitinka Projekto turinio.

*Išvada (į 2024-12-04 raštą Nr. S-2024-4521) pateikta Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvar-
kos komitetui 2025-01-08 raštu Nr. 2R-7.*

